

Betygskriterier: tidigt född och fysiskt aktiv

- betydelsen av relativ ålder och fysisk aktivitet på
fritiden för betyget i idrott och hälsa hos
gymnasieelever

Daniel Sjörs

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Examensarbete 2011:149
Lärarprogrammet 2008-2013
Seminariehandledare: John Hellström
Examinator: Jane Meckbach

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet var att undersöka om det kvarstår någon relativ ålderseffekt mellan elever i årskurs 3 på gymnasiet i ämnet idrott och hälsa, samt att söka ett samband och se om idrottsaktiviteter på fritiden har någon inverkan. Frågeställningar: Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda? Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden? Finns det något samband mellan elevernas födelsetid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?

Metod

En kvantitativ enkätundersökning genomfördes på tre gymnasieskolor i stockholmsområdet (innerstad, förort och ytterstad) med 109 elever i årskurs 3. Sambandsanalyser genomfördes med hjälp av korstabulering och korrelationsanalyser (Spearman's rho) i datorprogrammet SPSS. Samband söktes mellan variablerna betyg i idrott och hälsa A, födelsekvartal samt idrottsaktivitet på fritiden (lagidrott, individuell idrott, aktiv fritid samt ej aktiv).

Resultat

Elever födda under det första halvåret får i större utsträckning de högre betygen VG och MVG. En trend är att de elever som på ett eller annat sätt är aktiva inom idrottsaktiviteter på sin fritid får majoriteten de högre betygen VG och MVG. Endast ett medelstarkt samband ses mellan födelsekvartal och betyg för individuella idrottare, aktiv fritid och ej aktiva. För lagidrottarna framkommer ett avvikande svagt samband mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa.

Slutsats

Denna studie indikerar att en relativ ålderseffekt generellt förekommer i ämnet idrott och hälsa år 3 på gymnasiet. Ett tydligt samband ses mellan betyget i idrott och hälsa och hur idrottsaktiv eleven är på sin fritid. Det är nog ändå lite för enkelt att säga att elevers idrottande på fritiden och den utslagning som förekommer inom speciellt lagidrotter skulle vara en stor bidragande faktor till den relativa ålderseffekten i skolämnet idrott och hälsa. Problemet återfinns även hos elever som står utanför den organiserade idrotten. Det är inte åldersskillnaden i sig hos gymnasieeleverna som är intressant. Det som måste uppmärksammas är hur elever med olika mognadsgrad i de yngre åldrarna troligt behandlas olika och att de födda tidigt på året därmed får en fördel genom utbildningssystemet.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	4
1.1 Introduktion.....	4
1.2 Bakgrund.....	5
1.3 Forskningsläge och teoretiska utgångspunkter.....	6
1.3.1 Idrott och relativ ålderseffekt.....	7
1.3.2 Skolan, betyg och relativ ålderseffekt.....	8
1.3.3 Förklaringar.....	9
1.4 Syfte och frågeställningar.....	10
2 METOD.....	11
2.1 Metodval.....	11
2.2 Urval.....	11
2.3 Bortfall.....	12
2.4 Procedur.....	12
2.4.1 Enkätkonstruktion och datainsamling.....	12
2.4.2 Databehandling och analys.....	13
2.5 Tillförlitlighet.....	15
2.5.1 Validitet.....	15
2.5.2 Reliabilitet.....	16
3 RESULTAT.....	17
3.1 Översiktsanalyser.....	17
3.2 Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda?.....	18
3.3 Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden?.....	19
3.4 Finns det något samband mellan elevernas födelsetid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?.....	21
4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	23
4.1 Reflektioner och framtida forskning.....	25
Käll- och litteraturförteckning.....	27
Bilaga 1 Käll- och litteratursökning	
Bilaga 2 Frågeformulär	
Bilaga 3 Korrelationsberäkningar i SPSS	

Tabell- och figurförteckning

Tabell 1 – Eleverna fördelade efter födelsekvartal i antal och procent.....	17
Tabell 2 – Fördelning av elevernas betyg i idrott och hälsa A i antal och procent.....	17
Tabell 3 – Elevernas betyg i idrott och hälsa A fördelade på födelsekvartal.....	18
Tabell 4 – Jämförelse av elevernas betyg i idrott och hälsa A och idrottsaktiviteter på fritiden i antal och procent.	20
Tabell 5 – Jämförelse av elevernas idrottsaktivitet på fritiden och födelsekvartal.	21
Tabell 6 – Korrelationsanalyser för idrottsaktiviteter på fritiden mellan elevernas betyg i idrott och hälsa A och födelsekvartal.....	22

1 INLEDNING

1.1 Introduktion

Det talas om en tidig utslagning inom idrotten, framförallt i lagidrotter. En tydlig skillnad kan ses mellan tidigt och sent födda på året i t ex fotboll, där de yngre utövarna missgynnas pga ett selektionssystem som gynnar fysisk mognad istället för ”talang”. Barn och ungdomar med en sen fysisk och psykisk utveckling slås ut i ett tidigt skede, då det i många idrotter ses som en fördel att vara fysiskt mogen. (Peterson 2004) Detta leder till att idrottare på elitnivå konstateras vara en majoritet av tidigt födda på året (Carlsson 1991, s. 146-147). En stor risk finns därför att sent utvecklade barn och ungdomar som kanske blir bäst som vuxna, tappar lusten och slutar i förtid då de alltid får stå tillbaka för sina kompisar som har utvecklats tidigare.

Forskning har visat att denna åldersfördel även finns i grundskolans värld och det är i ämnet idrott och hälsa där detta är som mest utbrett (Svensson 1993; Peterson 2004; Fredriksson & Öckert 2006). Generellt har barn som är födda tidigt på året högre betyg i idrott och hälsa än dem som är födda sent. Men även i andra skolämnen ser man att barn som är födda sent på året har sämre förutsättningar att lyckas, då deras personliga utveckling generellt ligger ett steg efter dem som är födda tidigt på året (Svensson 1993). Detta består långt upp i årskurserna, bl a kan detta förklaras med tidig nivågruppering och olika högt ställda förväntningar från lärarna. Detta kan leda till att elevernas självförtroende sjunker, de får en jobbigare skolstart än övriga elever och kan leda till att de hämmas under resten av deras skolgång. Möjligtvis även livet ut.

Denna studie ämnar därför undersöka detta vidare och högre upp i utbildningssystemet. Om det fortfarande, trots en utjämnad fysisk och psykisk mognad, kvarstår någon relativ ålderseffekt under årskurs 3 på gymnasiet. Är det de tidigt på året födda ungdomarna som fortfarande under gymnasietiden är dem som får de högsta betygen i ämnet idrott och hälsa? Eller har de sent födda på året vuxit ikapp och åldersskillnaden jämnats ut? Dessutom ämnar denna studie undersöka om det finns något samband mellan den organiserade idrottens selektionssystem och betyget i idrott och hälsa i gymnasieskolan. Då det finns en utpräglad relativ ålderseffekt inom idrotten kanske detta avspeglas i elevernas betyg i idrott och hälsa i skolan. Detta problemområde är viktigt att uppmärksamma och personalen i skolan, framförallt lärarna, bör känna till detta fenomen för att göra allt för att förhindra det.

1.2 Bakgrund

När barn grupperas in i åldersklasser varierar de i ålder inom den uppdelade årsåldern, s k relativ ålder. Vid en uppdelning i en årsklass mellan januari till december under ett år (som är vanligt inom olika verksamheter i Sverige, t ex skolan och idrotten) kommer de barn som är födda i januari att vara nästan ett år äldre än de barn som är födda i december.

För svenska barn inträder skolplikt på höstterminen det kalenderår de fyller sju år. Om det finns särskilda skäl får barnen börja skolan på höstterminen det kalenderår då barnet fyller åtta år. (Skollagen 2010, kap. 7, 10§) Det finns även en möjlighet för vårdnadshavare att begära att deras barn ska börja skolan redan höstterminen det kalenderår då barnet fyller sex år (Skollagen 2010, kap. 7, 11§). Då intag endast sker en gång om året innebär detta att varje klass innehåller barn födda under hela året. I många fall innehåller klasserna även barn födda ett år tidigare eller senare än kalenderåret. Detta medför att det kan skilja nästan tre år mellan den äldsta och den yngsta eleven i samma klass.

Vid sju års ålder kommer de barn som är födda i början av året vara 15 procent äldre än dem som är födda sent på året. Denna ålderskillnad medför att de tidigt födda barnen nästan har haft ett år mer på sig att utvecklas, vilket benämns som den relativa åldersfördelen (relative age advantage). Hur stor denna fördel är betecknas som den relativa ålderseffekten (relative age effect). (Barnsley 1988) Detta betyder att de äldre barnen generellt är mycket mer fysiskt och psykiskt utvecklade än sina yngre klasskamrater. Det blir en s k relativ ålderseffekt som ger fördel åt barn som är födda tidigt på året. Att sätta ett avgränsande datum kan få större konsekvenser än vad det först verkar som. De som är äldre än avgränsningsdatumet får med sig en relativ åldersfördel, medan de yngre kan bli utsatta för en omedveten åldersdiskriminering (Barnsley 1988; Bedard & Dhuey 2006). Då lärarna i o m denna diskriminering ställer olika höga krav och förväntningar på eleverna riskerar detta fenomen att bestå (Sharp 1995). Dessutom bidrar skolans pedagogiska uppbyggnad med avseende på hur tidigt olika former av nivågruppering förekommer (Sprietsma 2010).

De betyg eleverna erhåller i grundskolan används sedan som grund för huruvida en elev platsar på en viss utbildning eller om denne överhuvudtaget kan studera vidare. Betygen kan många gånger vara helt avgörande för individens möjligheter att välja den framtid individen önskar. För att sorteringen ska ske på rättvisa grunder har skolan till uppgift att motverka diskriminering, främja lika rättigheter och möjligheter t ex vad gäller ålder (Skollagen 2010, kap 1, 8§).

1.3 Forskningsläge och teoretiska utgångspunkter

Forskningsområden som berörs i denna studie kopplas ihop med den relativa ålderseffekten inom idrotten, skolan och då speciellt skolämnet idrott och hälsa. Internationell och nationell forskning om den relativa ålderseffekten finns både inom idrotten och i skolan.

En tidigt utvecklad teori var av medicinsk art och menade att den årtid i vilken modern var gravid påverkade fostrets utveckling (Sharp 1995). Då man idag ser att olika länder med olika avgränsningsdatum, alla visar samma samband att barn som är födda nära efter landets avgränsningsdatum presterar bättre oavsett vilken årtid graviditeten inföll, är denna teori inte längre hållbar (Sprietsma 2010). Idag finns även alternativa förklaringar till den relativa ålderseffekten. Det menas att det geografiska klimatet har en påverkan på ett mönster i vilken ålder barn lär sig att sitta och stå etc. Det klimat som råder i de olika faserna kan vara av betydelse för barnens utveckling. Musch och Hay (1999) genomförde en studie med syfte att se huruvida relativa ålderseffekten påverkas av olika länders klimat där fotbollsspelare från länder på olika kontinenter och med olika årtidssäsonger studerades. Resultatet visar att alla länder, oavsett klimat, visar en stark relativ ålderseffekt. De som är födda tidigt i en åldersgrupp presterar bättre än dem som är sent födda. Det är avgränsningsdatumet som ses som den stora faktorn till den relativa ålderseffekten. (Musch & Hay 1999)

I dagsläget verkar två skilda teoretiska läger råda, de som tror på den absoluta ålderseffekten och de som tror på den relativa ålderseffekten. Med den absoluta ålderns betydelse menas att det centrala är att eleven uppnått en så pass hög ålder att de är lämpade för skolstudier när de börjar skolan (Fredriksson & Öckert 2005). Lärdomar i de tidiga åren ligger till grund för hur ny inläring sker. Hur gamla eleverna är när de börjar skolan är det som avgör hur de senare lyckas. Den viktiga frågan är att hitta den ultimata åldern för skolstart.

Den relativa ålderns betydelse är istället förklaringen då elevernas ålder i förhållande till varandra i klassen är av vikt för hur inläring sker. Oavsett ålder för skolstart kommer de som är yngst i klassen att prestera sämre. (Barnsley 1988; Bedard & Dhuey 2006; Kawaguchi 2006; Sprietsma 2010) De som är yngst eller bland de yngsta är inte lika fysiskt och psykiskt utvecklade som sina äldre klasskamrater och jämförs ständigt av lärare, föräldrar och barnen själva. Det är det jämförande momentet som blir avgörande.

1.3.1 Idrott och relativ ålderseffekt

Elitidrott i dagens barn- och ungdomsidrott blir allt mer utbredd och vuxnas värderingar får ett större inflytande. Utvecklingen har gått mot en ökad specialisering och ökade krav på träning och prestation. Idrotten präglas av mycket allvar och lite lek, barnen tvingas i tidig ålder att specialisera sig på endast en eller två idrotter. Men att låta barnen allt för tidigt delta i stora tävlingar eller seriesystem gynnar endast dem som är tidigt utvecklade. (Engström 2007, s. 7 ff)

Flera studier visar att den relativa ålderseffekten bl a har betydelse för de flesta lagidrotter som ishockey (Barnsley, Thompson & Barnsley 1985), fotboll (Glamser & Vincent 2004), baseball (Thompson, Barnsley & Stebelsky 1991) och amerikansk fotboll (Glamser & Marciani 1992), men även i individuella idrotter som tennis (O'Donoghue 2009). Gemensamt för dessa studier visar att fysiska aspekter som storlek, snabbhet och koordination är starkt förknippade med ålder och de äldre har generellt en större fördel mot de yngre i samma åldersklass.

Rolf Carlson (1991) konstaterar att detta mönster är tydligt i sporter som brottning, längdåkning, handboll, simning, ishockey och fotboll där det visar sig vara en klar fördel att vara tidigt fysiskt utvecklad. Han menar även att det är de ungdomar som är tidigast mest framgångsrika som senare återfinns i elitskiktet (Carlson 1991, s. 94). I uttagningar till representationslag på högre nivåer premieras spelare som är födda tidigt på året (Thompson, Barnsley & Stebelsky 1991; Glamser & Marciani 1992; Glamser & Vincent 2004; Peterson 2004). Därmed kan uttagningarna inte enbart vara relaterade till "talang". Denna selektion och snedfördelning följer även med hela vägen upp på seniorlandslagsnivå. Dessutom konstateras att fler födda sent på året valde att lägga av med idrotten under ungdomsåren än vad de tidigt födda på året gjorde. Detta pga att det finns en "tyst kunskap" hos tränare och ledare att tidigt mogna spelare kommer att klara sig bäst i den fortsatta selektionen. (Peterson 2004)

De som är tidigt utvecklade får därmed fördelar gentemot de andra spelarna. Så fort en spelare kommit med i ett elitlag får denna spelare lära sig de rätta teknikerna och färdigheterna, tränas av bättre tränare samt att de genom detta utvecklar ett stort självförtroende. Denna fördel gentemot de icke uttagna blir större ju längre processen varar, vilket gör att även om de fysiska skillnaderna minskar, behåller ändå de som är tidigt fysiskt mogna sitt försprång. (Glamser & Vincent 2004; Peterson 2004) Dock menar Peterson (2004) att de som är tidigt utvecklade vanligtvis inte är de som blir "bäst" som vuxna. Han menar att den som alltid är "bäst" i unga år får det svårt att fortsätta när han/hon blir äldre och de som är sent utvecklade växer ifatt. Dessa kanske inte är psykologiskt redo att förlora. Dagens

selektionssystem inom idrotten är därför orättvis vid unga åldrar eftersom det är först vid 18-19 års ålder varje individ växt färdigt. (Peterson 2004)

1.3.2 Skolan, betyg och relativ ålderseffekt

Det har visat sig att det finns ett tydligt samband mellan hur idrottsaktiva skolelever är på fritiden och vilket betyg de erhåller i skolämnet idrott och hälsa. Den Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 visar att nästan 60 procent av de elever som idrottar varje dag får högsta betyg i idrott och hälsa. Samtidigt får endast 3 procent av dem som aldrig eller någon enstaka gång om året idrottar detta betyg. (Eriksson, Gustavsson, Quennerstedt, Rudsberg, Öhman & Öijen 2005, s. 105)

Den relativa ålderseffekten vi ser inom idrotten återfinns även inom skolan. Framförallt inom ämnet idrott och hälsa där ett tydligt samband kan ses mellan elevers betyg och när på året de är födda. Det visar sig att ju tidigare på året eleverna är födda desto bättre betyg har de. (Svensson 1993; Peterson 2004; Fredriksson & Öckert 2006) De sent födda har med få undantag fler låga och färre höga betyg än sina tidigt födda klasskamrater. Tendensen för betygen är ganska entydig för de olika ämnena under låg- och mellanstadiet. Under högstadiet sker en viss utjämning mellan eleverna, men en viss skillnad kvarstår dock. (Fredriksson & Öckert 2006).

I skolan förekommer s k nivågruppering där eleverna delas upp i olika grupper beroende på arbets snabbhet (Skolverket 2009, s. 196). Det finns både fördelar och nackdelar med denna nivågruppering. Engström menar att eleverna kan stämplas som dumma och Wallby m. fl. att elever kan placeras i fel grupp och att det finns svårigheter att byta grupp. (Engström 1996; Wallby, Carlsson & Nyström 2001, s. 155 ff)

Då både fysisk och psykisk mognad varierar stort i yngre åldrar kan elever felaktigt placeras i olika stödgrupper eftersom den senare utvecklingen tolkas som en lägre förmåga (Allen & Barnsley 1993). Samma studie visar även att yngre elever är överrepresenterade i stödundervisning. Nivågruppering kan även medföra olika undervisningsmetoder, olika kvalitet och förväntningar från lärarna och eleverna samt ett annat läromaterial (Wallby et al 2001). En koppling kan göras till tidigare forskning inom idrotten i avsnittet innan här ovan, där spelare i elitläger får bättre förutsättningar i sin träning. Att tidigt placera barn i olika former av stödundervisning på grund av sen mognad kan leda till att dessa senare får det svårt att komma ifatt sina övriga klasskamrater.

Det kan vara svårt för både lärare och elever att veta vilka kunskaper som är viktiga och betydelsefulla att lära sig. Många lärare sätter betyg på olika och ibland felaktiga grunder. Det har också visat sig vara en relativt stor variation i betygsättningen mellan olika lärare, vilket tyder på att elevers rätt att bli likvärdigt bedömda inte alltid tillgodoses. På vilka grunder lärare sätter betyg kan vara mycket förvillande för eleverna. Målet kan vara en sak, kunskap en annan och bedömningsgrunden en tredje. Studier visar att prestationer, resultat och social förmåga krävs för att erhålla de högsta betygen i idrott och hälsa. (Redelius 2007)

1.3.3 Förklaringar

I tidigare forskning framkommer tre frekventa faktorer som kan ge förklaringar till varför den relativa ålderseffekten uppstår. Dessa är förväntningar, självförtroende och differentiering.

Lärare utövar en medveten eller omedveten makt över sina elever genom sina höga eller låga förväntningar på en elev. Vid experiment har man slumpmässigt pekat ut elever för lärare och sagt att dessa kommer att höja sitt IQ snabbare än andra elever. Lärarna ändrar då sitt förhållningssätt till de utpekade och en självuppfyllande profetia uppstår och dessa elever höjer sin IQ mer än en kontrollgrupp (Rosenthal & Jacobson 1968).

Det kan initialt vara svårt för lärare att se skillnad på mognad och faktisk förmåga. Lärare kan se barn som lågpresterande och bemöta dem utifrån denna övertygelse. Om barnet fått mogna kognitivt några månader kanske det gjort samma intryck som sina äldre klasskamrater. Lärarens förväntningar riskerar att hindra denna process. (Allen & Barnsley 1993) Lärarnas förväntningar kan alltså ses som en förklaring till hur den relativa ålderseffekten uppstår, men framförallt varför den kan bestå. Sent på året födda barn kan få kämpa mot lägre förväntningar gentemot sina klasskamrater, detta kan utvecklas till självuppfyllande profetior som leder till att den initiala ålderskillnaden inte växer bort utan istället består.

De äldre barnen i en åldersklass uppvisar ett bättre självförtroende än de yngre barnen i samma åldersklass. Det förklaras genom att de äldre barnen märker av sina fördelar i mognad och utvecklar därigenom ett bättre självförtroende. I motsats känner de barn med sämre självförtroende sig obekväma i vissa aktiviteter och undviker därför dessa. Inom idrotten leder detta många gånger till ett stort bortfall, där många av de yngre barnen väljer att lägga av med sin idrott. (Barnsley 1988; Thompson, Barnsley & Battle 2004; Peterson 2004)

Elevers sämre självförtroende visar sig även få konsekvenser sent i utbildningssystemet. När elever i Storbritannien väljer utbildning inför framtiden visar det sig att yngre elever i en åldersklass i större utsträckning väljer bort mer akademiska studievägar. Detta pga misslyckanden tidigare i sin utbildning. (Alton & Massey 1998)

Den faktor som många menar är av störst vikt för hur stor den relativa ålderseffekten blir, är hur differentierat eller integrerat ett lands skolsystem är (Bedard & Dhuey 2006). Det är främst när nivågruppering förekommer för att anpassa undervisningen i skolan efter elevernas skilda kunskapsnivåer (Engström 1996, s. 4 f). Den mer avancerade gruppen får andra läroböcker, högre förväntningar och effektivare pedagoger. Den motsatta gruppen stämplas som lågpresterande, ges lägre förväntningar och färre pedagogiska utmaningar (Skolverket 2009, s. 33). Det har visat sig att äldre elever är överrepresenterade i avancerade grupper och att yngre elever är överrepresenterade i stödundervisningsgrupper (Allen & Barnsley 1993; Dhuey & Lipscomb 2010). Det är främst den tidiga formen av differentiering som relateras till relativ ålderseffekt. Skillnaderna i fysisk och psykisk mognad är större i yngre åldrar och desto tidigare differentiering införs ju större blir effekterna då de yngre barnens lägre mognadsnivå tolkas som lägre nivå av förmåga. De placeras i stödundervisning på felaktiga grunder och risken för långvarig relativ ålderseffekt ökar därmed (Allen & Barnsley 1993).

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka om det kvarstår någon relativ ålderseffekt mellan elever i årskurs 3 på gymnasieskolan i ämnet idrott och hälsa, samt att söka ett samband och se om idrottsaktiviteter på fritiden har någon inverkan.

Frågeställningarna som besvarar syftet är som följer:

- Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda?
- Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden?
- Finns det något samband mellan elevernas födelsetid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?

2 METOD

2.1 Metodval

För att svara på studiens frågeställningar behövdes information från en större grupp gymnasieelever i årskurs 3. Insamlad data skulle sedan jämföras och analyseras om några generella samband kunde utläsas. Valet av metod föll på en kvantitativ enkätundersökning, där insamlad data kunde kodas och sedan söka samband med hjälp av korstabulering och korrelationsanalyser mellan olika variabler. Statistiska samband mäts mellan två variabler med hjälp av korrelationsanalyser. Genom att finna samband mellan två variabler kan det indikera på att de har något med varandra att göra. En mer utförlig beskrivning av studiens sambandsanalyser återfinns under rubriken procedur.

En enkätundersökning ger ett bredare underlag och kan ge en generell bild av problemområdet. Det framkommer genom detta tillvägagångssätt en viss generaliserbarhet som annars vore svår att uppnå (Hassmén & Hassmén 2008, s. 229). Nackdelen med en kvantitativ metod är att problematiseringen inte kan förstås på ett djupare plan.

2.2 Urval

Åldersgruppen som valdes ut var elever i årskurs 3 på gymnasiet. Detta för att det råder en viss oenighet mellan dem som menar att den relativa ålderskillnaden minskar och jämnas ut ju äldre barn och ungdomar blir (t ex Fredriksson & Öckert 2006) och dem som menar att skillnaderna består (t ex Svensson 1993; Alton & Massey 1998; Bedard & Dhuey 2006; Sprietsma 2010).

För att, utifrån studiens begränsade resurser, få en så stor generaliserbarhet som möjligt, valdes tre kommunala gymnasieskolor i stockholmsområdet ut för att genomföra undersökningen på. De valdes utifrån geografisk spridning (innerstad, förort och ytterstad) och genom s k bekvämlighetsurval, dvs skolorna valdes ut av mig för att kontakt redan fanns med skolan eller av logistiska skäl (Hassmén & Hassmén 2008, s. 98). Både förortsskolan och ytterstadsskolan var belägna på den södra sidan om innerstaden.

Totalt för hela datainsamlingen ingick 123 elever. På innerstadsskolan fick jag tillgång till totalt 42 elever (16 män och 26 kvinnor), förortsskolan totalt 51 elever (18 män och 33 kvinnor) och ytterstadsskolan totalt 30 elever (13 män och 17 kvinnor).

Denna studie tar inte kön i beaktande och det var därför inte något större krav att dessa skulle utgöra så jämn fördelning som möjligt. Ändå försökte jag att skapa en något sånär jämn

fördelning mellan könen för att spegla en generell population i stockholmsområdet. Denna tanke fick dock överges då det blev helt beroende av fördelningen i de klasser vilka jag senare blev tilldelad av respektive skola.

2.3 Bortfall

Inga bortfall har förekommit pga feltolkningar eller ofullständigt ifyllda frågeformulär. De elever som går på gymnasiet årskurs 3 läsåret 2011/2012 är generellt födda år 1993. Det finns även elever som är födda ett år tidigare eller ett år senare i samma årsklass. De elever som inte är födda år 1993 har jag valt att utesluta i analysarbetet. En elev kan vara född i december men ett år tidigare än de övriga eleverna. De skulle kunna ingå i gruppen födda under det första kvartalet eller få en egen tillhörighet (t ex ”äldre” eller ”yngre”) men detta skulle inte ge en rättvis bild. För att inte försvåra analysarbetet i studien valde jag att endast undersöka elever som var födda under samma år (1993) inom samma årsklass. Det totala bortfallet blev 14 elever, vilket motsvarar 12,8 procent av den totala summan undersökningsdeltagare. Totalt återstod 109 undersökningsdeltagare som ingick i analysarbetet.

2.4 Procedur

2.4.1 Enkätkonstruktion och datainsamling

Frågeformuläret konstruerades från grunden. De frågor som ställdes har skapats för att få svar på frågor som ses som relevanta för problemområdet och som framkommit i tidigare forskning. Då studien inte ämnade undersöka några åsikter eller någon djupare förståelse för problemområdet, konstruerades frågeformuläret med fasta och enkla svarsalternativ om elevernas födelsetid på året, betyg i idrott och hälsa samt idrottande på fritiden. Några extra frågor lades även till i formuläret. Dels för om nya idéer dök upp skulle det finnas möjligheter till utveckling. Dels skulle inte studiens syfte framkomma helt tydligt, så att eleverna svarar så sanningsenligt som möjligt.

Frågeformuläret testades först på en grupp studenter på Gymnastik och idrottshögskolan. Några frågor fick omformuleras då de feltolkades av testgruppen. Det färdiga frågeformuläret som testades utan några missförstånd kan ses i sin helhet i bilaga 2.

Kontakt togs med skolläda och berörda lärare på respektive gymnasieskola för att få godkännande att genomföra studien. Enkätundersökningen hade en standardiserad utformning, vilket innebär att alla frågeformulär var identiska och fylldes i av eleverna under liknande omständigheter. Jag befann mig på plats vid varje gymnasieskola och höll en kort presentation där syftet med studien och elevernas anonymitet klargjordes. Dessutom poängterades vikten av att eleverna ställde frågor om någon fråga i frågeformuläret föreföll otydlig eller svårförståelig. Tillsammans med frågeformuläret fick eleverna ett följebrev där syftet med studien presenterades kortfattat samt att elevernas anonymitet garanterades. Även information om att deras medverkan var frivillig och att de kunde avbryta studien helt eller hoppa över frågor de inte kunde eller ville svara på. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 390f) Frågeformuläret lämnades över till eleverna och jag fanns tillgänglig på plats i lokalen under tiden de svarade på frågorna. När eleverna fyllt i sina frågeformulär lämnades denna över till mig.

2.4.2 Databehandling och analys

När all data var insamlad kodades och organiserades svarsalternativen i frågeformuläret och lades in i datorprogrammet SPSS Statistics 17.0. Analyser genomfördes genom att olika variabler i undersökningen jämfördes och samband analyserades i SPSS.

I analysarbetet användes korstabulering och i de fall det gick att söka samband med hjälp av Spearmans rangkorrelationskoefficient (Spearmans rho). För att se hur två eller flera variabler samvarierar i någon bemärkelse är ett sätt att illustrera detta i form av en korstabell (Ejlertsson 2003, s. 59). Spearmans rho används då minst en av variablerna mäts enligt ordinalskala, vilket båda variablerna betyg och födelsekvartal gör (ibid., s. 116).

Värdet på korrelationer varierar mellan 1.0 och -1.0, där 0 betyder att det inte finns något samband. 1.0 betyder att det finns ett starkt positivt samband och -1.0 betyder att det finns ett starkt negativt samband mellan variablerna (ibid., s. 111). Det bör dock poängteras att även om en hög korrelation återfinns är det inte säkert att det därför finns ett orsakssamband (ibid., s. 113). En beräkning av determinationskoefficienten (beräkning av kvadratroten av korrelationskoefficienten) ger sedan ett förklaringsvärde för variationerna i procent (ibid., s. 115).

Korrelationsberäkningarna i SPSS kan ses i bilaga 3. För korrelationsanalyserna var det nödvändigt att göra den beroende variabeln betyg och den oberoende variabeln födelsekvartal mätbara, s k operationalisering av begreppen (Hassmén & Hassmén 2008, s. 85 f). För att

förenkla analysarbetet valdes att endast ta med betyget för idrott och hälsa A, då alla på gymnasiet läser detta ämne. Långt ifrån alla hade läst idrott och hälsa B, därför valdes detta betyg att uteslutas ur mina analyser.

Frågeformulärets frågor kodades om till variabler för korrelationsanalys enligt följande:

Fråga 3 – Födelsekvartal: 1 (jan-mars), 2 (apr-jun), 3 (jul-sep) och 4 (okt-dec).

Fråga 7 – Senaste betyg i idrott och hälsa A: 1 (IG), 2 (G), 3 (VG) och 4 (MVG).

För att besvara den första frågeställningen (Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda?) valdes först att konstruera en korstabell för att visuellt söka tydliga samband. Sedan användes Spearmans rho för att se om något signifikant samband förekom. Detta innebar att om korrelationskoefficienten var negativ betydde det att elever som var födda tidigt på året hade generellt högre betyg än dem som var födda sent på året.

För att besvara den andra frågeställningen (Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden?) valdes en korstabulering. Då fritidsaktiviteter innebar en ren klassificering enligt nominalskala indelad i grupper utan att de kan rangordnas sinsemellan kunde ingen korrelationskoefficient användas.

För att besvara den tredje och sista frågeställningen (Finns det något samband mellan elevernas födelsestid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?) användes återigen Spearmans rangkorrelationstest. Jag undersökte idrottsaktiviteter på fritiden, var och en för sig. På så sätt kunde jag se hur eventuella samband mellan betyg och födelsekvartal såg ut inom respektive fritidsaktivitetsgrupp.

För att få fram värden för idrottande på fritiden valde jag att dela in dessa i fyra grupper, lagidrott, individuell idrott, aktiv fritid (ej medlem i idrottsförening) och ej aktiv. För att få fram dessa värden användes frågeformulärets svar enligt följande:

Lagidrott - Fråga 10 – kryssat i ”ja” samt angivit en lagidrott (t ex ishockey, fotboll och handboll).

Individuell idrott – Fråga 10 – kryssat i ”ja” samt angivit en individuell idrott (t ex golf, tennis och simning).

Aktiv fritid – Fråga 9 – kryssat i ”ja” samt angivit mer än 4 ggr/mån eller 1 ggr/vecka.

Ej aktiv – Fråga 9 – kryssat i ”ja” samt angivit mindre än 4 ggr/mån eller 1 ggr/vecka, eller kryssat i ”nej”.

2.5 Tillförlitlighet

2.5.1 Validitet

Validitet handlar om att man faktiskt fångat det fenomen som är av intresse att studera och att dra slutsatser från. Hur väl det är möjligt att mäta det som undersöks. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 137)

För att vara säker på att det faktiskt föreligger ett samband mellan variabler bör man noggrant fundera på om det kan finnas några bakomliggande variabler som står för det egentliga sambandet. De variabler som tas i beaktande för betyget i idrott och hälsa i denna studie är relativ ålder och idrottsaktivitet på fritiden. Andra variabler som skulle kunna påverka resultatet är t ex etnicitet och kön. I denna studie har jag valt att utesluta dessa variabler. Om de ingått i denna studie kan de ha stärkt tilltron till resultatet. Vidare kan diskuteras om socioekonomiska aspekter kan spela in beroende på vilka resurser som tillförts varje enskild elev, både i hemmet, inom skolan men även i de fall där eleverna är aktiva inom idrottsföreningar. Dessutom måste lärarna nämnas, det bör naturligtvis påverka hur enskilda lärare ser på betygsättning av elever och vad de grundar sina betyg på.

Det bör stärka validiteten i studien att frågeformulärets svarsalternativ var fasta och enkla, som inte ger några upphov till större subjektiva tolkningar. Några extra frågor lades även till i formuläret för att inte studiens syfte skulle framkomma helt tydligt för eleverna. De kan annars svara felaktigt och ”passande” för studiens syfte. Jag får genom detta sätt ett mer trovärdigt svar.

Kodningen av svaren i frågeformuläret, på frågan om idrottande på fritiden kan diskuteras huruvida det på ett så enkelt sätt som jag delat in eleverna kan göras. Många elever utövar naturligtvis både lagidrott och individuella idrotter samt att de kan vara aktiva på sin fritid utanför föreningsidrotten. Det är naturligtvis ett alltför enkelt sätt att dela in eleverna på, men för att överhuvudtaget få en enkel överblick ser jag det sätt jag har gjort detta på som relativt pålitligt.

Fördelningen mellan män och kvinnor i urvalet är något snedvridet. Generellt bör denna fördelning vara mer jämnt fördelat mellan könen för att spegla populationen. Denna studie har en kraftigt begränsad omfattning som är svår att påverka. Detta är ett litet antal elever och studien måste ses utifrån detta. Även om det inte går att generalisera resultatet i ett nationellt perspektiv, frågan är även om en viss generaliserbarhet för stockholmsområdet kan ses. Jag gör därför bedömningen att resultatet inte kan generaliseras då tillförlitligheten blir för låg. Urvalet är naturligtvis en aning svagt, men det kan ge ett smakprov på hur det kan se ut.

2.5.2 Reliabilitet

Med reliabilitet menas huruvida upprepade mätningar ger samma resultat. Det handlar om säkerheten och noggrannheten i mätningen. Det slumpmässiga felet ska vara litet. (Hassmén & Hassmén 2008, s. 122).

Det var inte optimalt att först genomföra test av frågeformuläret på högskolestudenter. Det visade sig sedan att de frågor som var relevanta för studien inte, vad känns till, hade missuppfattats och svarats felaktigt på. Datahanteringen har utförts av mig enbart, det kan naturligtvis förekomma att den mänskliga faktorn påverkar i någon mån då all data förs in i dataprogrammet SPSS.

Instruktionerna till undersökningsdeltagarna var liknande vid alla tillfällen. Jag var på plats under tiden eleverna fyllde i enkäten för att svara på eventuella frågor som uppkom. Det ger eleverna en chans att fråga om det är något som är oklart och de har frågor om enkätens frågeställningar. Det bör minska risken för att eleverna missförstått och svarat felaktigt på frågorna.

Alla elever svarar på samma enkät under liknande omständigheter. Huruvida eleverna svarar sanningsenligt är naturligtvis en faktor att räkna in. Då eleverna när det gäller fysisk aktivitet kan svara med social önskvärdhet är detta dock viktigt att ta upp. Jag ville minimera denna risk så långt det bara gick. Det är naturligtvis omöjligt att kunna kontrollera detta till fullo, men min närvaro och information om studiens anonymitet ger förhoppningsvis ärliga och uppriktiga svar.

3 RESULTAT

Här presenteras de resultat som framkommit genom analysen av enkätfrågornas svar. För att göra resultatet tydligare och förenkla uträkningarna har elevernas födelsemånader slagits samman kvartalsvis, samt att endast betyget i idrott och hälsa A ingår i analysen.

3.1 Översiktsanalyser

Totalt ingick 109 elever, fördelade på 40 män och 69 kvinnor. I tabell 1 visas fördelningen av samtliga elever efter födelsekvartal. Det visar sig att eleverna födda under kvartal 2 har den största andelen elever och kvartal 4 har minst antal elever. Det är något fler elever, 56 procent, som är födda under det första halvåret.

Tabell 1 – Eleverna fördelade efter födelsekvartal i antal och procent. N = 109.

Kvartal	Antal	Procent	Kumulativ procent
Kvartal 1	30	27,5	27,5
Kvartal 2	31	28,4	56,0
Kvartal 3	27	24,8	80,7
Kvartal 4	21	19,3	100,0
Totalt	109	100,0	

För att få en överblick över den totala betygsfördelningen visar tabell 2 fördelningen av samtliga elevers betyg i idrott och hälsa A. Det visar sig att 44 procent av alla elever har fått betyget VG. Det högsta betyget MVG har 21 procent av eleverna erhållit. Det betyder att 65 procent av alla elever har erhållit de högsta betygen VG och MVG.

Tabell 2 – Fördelning av elevernas betyg i idrott och hälsa A i antal och procent. N = 109.

Betyg	Antal	Procent	Kumulativ Procent
IG	3	2,8	2,8
G	35	32,1	34,9
VG	48	44,0	78,9
MVG	23	21,1	100,0
Totalt	109	100,0	

3.2 Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda?

För att svara på den första frågeställningen konstruerades först en korstabell (tabell 3). Elevernas betyg jämförs med deras födelsekvartal för att se om några tydliga samband kan observeras. Av de elever som erhållit betyget IG är en född under kvartal 1 och två under kvartal 4. Detta är ett litet antal elever och inga direkta samband kan utläsas av detta. Elever som erhållit betyget G är födda till största del under det andra halvåret. Det visar sig att de födda under det första halvåret i större utsträckning får de högre betygen VG och MVG. Det framkommer ett tydligt mönster då elever som erhållit betyget MVG är 10 stycken födda under kvartal 1. Sedan faller antalet desto senare på året eleverna är födda.

Tabell 3 – Elevernas betyg i idrott och hälsa A fördelade på födelsekvartal. N = 109.

Betyg	Kvartal				Totalt
	Kvartal 1	Kvartal 2	Kvartal 3	Kvartal 4	
IG	1	0	0	2	3
G	5	3	13	14	35
VG	14	21	10	3	48
MVG	10	7	4	2	23
Totalt	30	31	27	21	109

För att vidare se om något signifikant samband förekommer mellan elevernas betyg i idrott och hälsa A och vilken tid på året de är födda användes Spearmans rangkorrelationskoefficient. Samtliga elevers betyg och födelsekvartal användes och testet visar att ett samband finns. Korrelationskoefficienten tolkas som medelstark (-0,413). Det negativa resultatet visar på att de födda tidigt på året har högre betyg än dem födda sent på året. Efter beräkning av determinationskoefficienten kan konstateras att förklaringsvärdet för betyget kan förklaras till 17 procent med elevens födelsekvartal.

Det förekommer alltså en relativ ålderseffekt som syns i betyget för idrott och hälsa A, där de födda tidigt på året generellt får högre betyg än dem som är födda sent på året. För att lära mer om detta fenomen har den oberoende variabeln idrottsaktivitet på fritiden undersökts.

3.3 Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden?

För att svara på frågan huruvida idrottsaktiviteter på fritiden påverkar betyget i ämnet idrott och hälsa A har en korstabell upprättats (tabell 4). Då fritidsaktiviteter innebär en ren klassificering enligt nominalskala, indelad i grupper utan att de kan rangordnas sinsemellan, kunde ingen korrelationskoefficient användas då dessa jämförs med elevernas födelsekvartal. Här har idrottsaktiviteter på fritiden delats in enligt följande: lagidrott, individuell idrott, aktiv fritid (ej medlem i idrottsförening) samt ej aktiv. De jämförs med elevernas erhållna betyg i ämnet idrott och hälsa A.

Tittar vi på gruppen fysiskt inaktiva (ej aktiv) ser vi att de totalt tre elever som fått betyget IG återfinns här. Mer än hälften (55,6 %) av dessa inaktiva elever har fått betyget G och minst antal har erhållit MVG. De elever som anger att de är aktiva på sin fritid, utanför den organiserade idrotten, har till största del erhållit betyget VG (54 %). Inom denna grupp har 18 procent erhållit betyget MVG. Det betyder att 72 procent av dem som är fysiskt aktiva på sin fritid utanför den organiserade idrotten har erhållit de högre betygen VG och MVG. Utövare av individuella idrotter har till största delen erhållit betyget VG (52,9 %). Inom denna grupp har 35,3 procent erhållit betyget MVG. Två elever i denna grupp har erhållit betyget G. Det betyder att majoriteten av dessa elever (88 %) erhåller de högre betygen VG och MVG. De elever som utövar lagidrotter på sin fritid är minst antal av det totala antalet elever (15 st.). De är ganska jämnt fördelade mellan betygen G, VG och MVG. Dock ser vi att antalet stiger med betygen. Dessa elever får till största del (73,3 %) de högre betygen VG och MVG.

Den trend som kan utläsas av korstabellen är att inaktiva elever i större utsträckning än aktiva elever får betygen IG och G. Ingen elev som är aktiv på något sätt på sin fritid har fått betyget IG. De elever som på ett eller annat sätt är aktiva inom idrottsaktiviteter på sin fritid får majoriteten de högre betygen VG och MVG.

Tabell 4 – Jämförelse av elevernas betyg i idrott och hälsa A och idrottsaktiviteter på fritiden i antal och procent. N = 109.

		Idrottsaktivitet					
		Lagidrott	Individuell idrott	Aktiv fritid	Ej aktiv	Totalt	
Betyg	IG	Antal	0	0	0	3	3
		% inom betyg	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		% inom idrottsaktivitet	,0%	,0%	,0%	11,1%	2,8%
		% av totalt	,0%	,0%	,0%	2,8%	2,8%
G	Antal	4	2	14	15	35	
	% inom betyg	11,4%	5,7%	40,0%	42,9%	100,0%	
	% inom idrottsaktivitet	26,7%	11,8%	28,0%	55,6%	32,1%	
	% av totalt	3,7%	1,8%	12,8%	13,8%	32,1%	
VG	Antal	5	9	27	7	48	
	% inom betyg	10,4%	18,8%	56,3%	14,6%	100,0%	
	% inom idrottsaktivitet	33,3%	52,9%	54,0%	25,9%	44,0%	
	% av totalt	4,6%	8,3%	24,8%	6,4%	44,0%	
MVG	Antal	6	6	9	2	23	
	% inom betyg	26,1%	26,1%	39,1%	8,7%	100,0%	
	% inom idrottsaktivitet	40,0%	35,3%	18,0%	7,4%	21,1%	
	% av totalt	5,5%	5,5%	8,3%	1,8%	21,1%	
Totalt	Antal	15	17	50	27	109	
	% inom betyg	13,8%	15,6%	45,9%	24,8%	100,0%	
	% inom idrottsaktivitet	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% av totalt	13,8%	15,6%	45,9%	24,8%	100,0%	

3.4 Finns det något samband mellan elevernas födelsetid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?

För att svara på den tredje och sista frågeställningen upprättades först en korstabell (tabell 5) och därefter testades signifikansen hos aktivitetsgrupperna med Spearmans rangkorrelationskoefficient.

I korstabellen ställs elevernas idrottsaktiviteter på fritiden mot deras födelsekvartal. Vad som är av intresse är att nästan hälften av alla elever som är medlem i en idrottsförening och aktiv inom lagidrott eller individuell idrott är födda under kvartal 1. I denna grupp är endast 10 av 32 elever födda under det sista halvåret.

Tabell 5 – Jämförelse av elevernas idrottsaktivitet på fritiden och födelsekvartal. N = 109.

	Kvartal				Totalt
	Kvartal 1	Kvartal 2	Kvartal 3	Kvartal 4	
Lagidrott	7	2	3	3	15
Individuell idrott	8	5	2	2	17
Aktiv fritid	8	20	13	9	50
Ej aktiv	7	4	9	7	27
Totalt	30	31	27	21	109

För att se om något signifikant samband förekommer mellan elevers betyg i idrott och hälsa A och vilken tid på året de är födda beroende av idrottsaktiviteter på fritiden, har var och en av de indelade grupperna (lagidrott, individuell idrott, aktiv fritid samt ej aktiv) testats med Spearmans rangkorrelationskoefficient. Var och en för sig testades grupperna med betyg och födelsekvartal och sedan beräknades determinationskoefficienten för att få fram ett förklaringsvärde i procent.

Resultaten (tabell 6) visar att korrelationskoefficienterna är samtliga negativa, vilket betyder att dem födda tidigt på året har högre betyg än dem födda sent på året i alla grupperna. Korrelationskoefficienten för individuell idrott är något högre än de övriga (-0,471), men den tolkas som medelstark likväl som de båda grupperna aktiv fritid och ej aktiv. Det anmärkningsvärda är att lagidrott skiljer sig kraftigt i jämförelse med de övriga som procentuellt inte skiljer sig åt i någon större utsträckning. Det påvisar ett svagt samband mellan lagidrott, födelsekvartal och betyg.

Tabell 6 – Korrelationsanalyser för idrottsaktiviteter på fritiden mellan elevernas betyg i idrott och hälsa A och födelsekvartal. N = 109.

	Spearman's rho	Determinationskoefficient	N
Lagidrott	-0,129	1,6 %	15
Individuell idrott	-0,471	22 %	17
Aktiv fritid	-0,409	17 %	50
Ej aktiv	-0,422	18 %	27

4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna studie var att undersöka om det kvarstår någon relativ ålderseffekt mellan elever i ämnet idrott och hälsa under årskurs 3 på gymnasieskolan, samt att söka samband och se om idrottsaktiviteter på fritiden har någon inverkan.

Av de elever som ingick i studien var en svag majoritet födda under det första halvåret. Detta skulle kunna förklaras med att det är dessa elever som i årskurs 9 hade det högsta betygsnittet och lyckades komma in på de gymnasieprogram som studien undersökte. Möjligtvis ligger det något i vad Angus Alton och Alf Massey (1998) menar att de sent på året födda elevernas misslyckanden tidigare i sin utbildning leder till sämre självförtroende och att de väljer bort mer akademiska studievägar. Elever födda sent på året missgynnas under skolgången vilket leder till lägre betyg och att de kanske inte får den utbildning de vill.

Den relativa åldersfördel som de tidigt födda eleverna får med sig verkar bestå upp i hög ålder. Under det tredje året på gymnasiet borde fysisk och psykisk mognad ha jämnats ut mellan eleverna. Kan det vara så att självförtroendet hos många av de sent födda blir så stukat att den relativa ålderseffekten sätter käppar i hjulet för dem även genom hela deras framtida livstid?

Det kan tydligt ses i resultatet att de elever födda under det första halvåret i större utsträckning får de högre betygen VG och MVG i ämnet idrott och hälsa på de gymnasieskolor som ingick i denna studie. Tidigare forskning har också visat att det finns ett tydligt samband mellan högre betyg och tidigt födda på året hos grundskoleelever (Svensson 1993; Peterson 2004; Fredriksson & Öckert 2006). Denna studie indikerar att det, i alla fall hos dessa elever, består ända upp genom gymnasieskolan. Fredriksson och Öckert (2006) visar på att betygsskillnaderna jämnas ut under högstadiet, men att en viss skillnad fortfarande kvarstår. Ett medelstarkt samband framkommer i denna studie vid test av korrelation mellan betyg och födelsekvartal. Även om inget starkt signifikant samband framkommer så förekommer ändå en relativ ålderseffekt som syns i betygen. Att inget starkt samband framkommer kan betyda att åldersskillnaderna faktiskt jämnas ut, men att det hos vissa individer kanske tar längre tid eller att de aldrig riktigt ”växer ikapp”.

Denna studie uppvisar liknande resultat och går helt i linje med vad som Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (Eriksson et al 2005) visar på ett tydligt samband mellan betyget i idrott och hälsa och hur idrottsaktiv eleven är på sin fritid. Det visar sig att elever som är inaktiva på sin fritid i större utsträckning får de lägre betygen IG och G. I motsats får majoriteten av de elever som på ett eller annat sätt är aktiva inom idrottsaktiviteter på sin

fritid de högre betygen VG och MVG. Det framkommer inga tydliga skillnader mellan de elever som är aktiva inom idrottsföreningar och dem som är aktiva utanför den organiserade idrotten. Oberoende idrottsaktivitet så erhåller de elever som är aktiva på sin fritid generellt de högre betygen. Resultatet måste ändå ses som ganska logiskt. Utför man fysiska aktiviteter på sin fritid och tycker att det är roligt blir man även duktig inom detta område. Intresset och motivationen till att prestera bra i skolämnet idrott och hälsa borde därmed öka. I motsats kan elever som inte rör på sig i lika stor utsträckning på fritiden kanske ha mindre motivation och intresse för att prestera i skolämnet.

Intressant är att det inte verkar spela någon roll om elever är medlemmar i en idrottsförening eller inte. Det har säkert för många varit en uppfattning att elever som är aktiva och satsar hårt inom idrottsföreningar även får högre betyg i ämnet idrott och hälsa i skolan. Det kan ses i likhet med Redelius (2007) som visar att prestationer och resultat ofta styr lärarnas betygsbedömning i ämnet idrott och hälsa. Denna studie kan indikera på en god medvetenhet hos de aktuella idrottslärarna på dessa gymnasieskolor. Att betyg inte ska grunda sig på prestationer utan mer på kunskaper och måluppfyllelser, med hänseende till vilken form av fysisk aktivitet eleverna utför på sin fritid.

Dock visar resultatet att de elever som är födda tidigt på året erhåller generellt de högre betygen. Det skulle kunna förklaras med att den relativa ålderseffekten uppstår redan i unga år. När eleverna når högstadiet och sedermera gymnasiet och de sent födda växer ikapp de äldre, då kan det redan vara för sent. Lärarna kanske sätter rättvisa och riktiga betyg på sina elever. Skillnaderna som ses kan ha uppstått i unga år och består genom skolåren även upp genom gymnasiet.

Av de elever som är medlemmar i en idrottsförening, både inom lagidrott och individuella idrotter, är nästan hälften av dessa födda under det första kvartalet på året. Endast en tredjedel av dessa elever är födda under det sista halvåret. Detta kan påvisa och styrka det som Peterson (2004) menar att den selektion som förekommer inom idrotten medför att de födda sent på året väljer att lägga av med idrotten under ungdomsåren.

Då en liten majoritet av de elever som är aktiva på sin fritid, utanför föreningsidrotten, får de högre betygen kan det tänkas att dessa kanske lämnat sin idrottsförening och fortsatt att idrotta på sin fritid. Dessutom är en majoritet av dessa födda under den senare delen av året. Dessa bör ha erhållit goda kunskaper och färdigheter inom idrott och detta kan visa sig i ett högt betyg i ämnet idrott och hälsa. Detta påvisar samtidigt att läraren inte tar hänsyn till om eleven är aktiv inom idrottsförening eller inte, utan mer till vilka färdigheter och kunskaper eleven besitter.

När grupperna indelade efter olika idrottsaktiviteter på fritiden testas med Spearmans rangkorrelationstest visar korrelationskoefficienterna dock att endast ett medelstarkt samband förekommer mellan födelsekvartal och betyg för individuella idrottare, aktiv fritid och ej aktiva. För lagidrottarna framkommer ett avvikande svagt samband mellan födelsekvartal och betyg. Detta skulle kunna förklaras av det lilla antalet elever som ingår i gruppen. Är det någon eller några få som avviker stort från de övriga, får detta större konsekvenser vid ett litet antal än i ett större urval.

4.1 Reflektioner och framtida forskning

Denna studie är genomförd på tre gymnasieskolor i Stockholmsområdet. Det går inte att generalisera denna studies resultat i ett nationellt perspektiv, inte ens till övriga skolor inom Stockholmsområdet. Underlaget är allt för tunt. Valet av gymnasieskolor i denna studie kan även diskuteras. Det kan vara så att många av eleverna är högpresterande och har en bra social bakgrund, som visar sig i det generellt höga betygsnittet. 65 procent av alla elever hade erhållit de högsta betygen VG och MVG. Har detta påverkat och blir skillnaderna större med dessa variabler?

Resultatet är dock mycket intressant och ger uppslag till framtida forskning. Det faktum att ålder har betydelse står relativt klart, men det finns även sent födda på året som klarar sig alldeles utmärkt i förhållande till sina äldre klasskamrater. Det kan vara så att fysiska, psykologiska och sociala faktorer i sig har ett större sannolikt samband med betyg än vad ålder har. Dessa förmågor är generellt bättre utvecklade hos äldre individer, men det är förmågornas utveckling hos individen i sig som avgör. Att göra fysiska och psykologiska tester på eleverna skulle kunna ge mer information om detta. Sannolikheten är att dessa faktorer påverkar i större utsträckning i yngre ålder och ger ett bestående tillstånd.

Denna studie visar på att det nog är lite för enkelt att säga att elevers idrottande på fritiden och den utslagning som förekommer inom speciellt lagidrotter skulle vara en stor bidragande faktor till den relativa ålderseffekten. Det finns indikationer, men det visas tydligt att den relativa ålderseffekten kan bero på många olika faktorer och att det möjligtvis startar redan i väldigt unga år. Problemet återfinns även hos elever som står utanför den organiserade idrotten.

Det viktiga är egentligen inte att se dessa skillnader i äldre åldrar. Det ger endast en bekräftelse på att fenomenet finns. Jag tror att insatser och forskning måste göras i de yngre åldrarna. Det är där dessa effekter har sina rötter och gror. Observation för att se hur eleverna

behandlas utifrån fysisk och psykologisk mognad. Vilket har stor effekt beroende på vilken tid på året eleven är född. Det är inte ålderskillnaden i sig som är intressant, det är hur elever med olika mognadsgrad behandlas olika som måste uppmärksammas och lyftas fram i ljuset. All skolans personal måste bli medvetna om sina egna och andras behandling av elever.

Hur ska skolans personal arbeta med att lyfta fram problematiken med ett prestationsklimat där prestation är en avgörande faktor i betygsbedömning? Trots att denna studie inte går att jämföra exakt med tidigare forskning är det intressanta och värdefulla resultat som framkommit. Det visar på att dagens skolsystem inte lyckats ta itu med problematiken kring relativ ålderseffekt.

Kunskap om den relativa ålderseffekten är viktig för all personal inom skolan, speciellt under elevers unga år. Att elevers födelsemånad påverkar dennes självförtroende och lärarens uppfattning om eleven är något som alla verksamma inom skolan bör ha i åtanke. Samtidigt måste det sägas att det är mycket möjligt att lärare på högstadiet och gymnasiet faktiskt inte gör fel då de sätter ett lägre betyg på de sent födda eleverna. På grund av den relativa ålderseffekten har dessa elever inte uppnått en lika hög kunskapsnivå som de tidigt födda eleverna och förtjänar därför ett lägre betyg. Skillnaderna i mognad leder till skillnad i förmåga. Det är därför extra viktigt att lärare i de yngre skolåren är mycket medvetna om detta fenomen.

Det kan anses att skolstarten borde vara två gånger per år. De tidigt födda på året ska få börja till hösten det år de fyller sju år, medan de sent födda ska få börja våren det år de fyller åtta. På så sätt skulle skillnaderna i mognad minska. Det skulle ge en mer rättvis skolgång, men det medför även att fler lärare skulle behövas och resulterar i större kostnader.

Käll- och litteraturförteckning

- Allen, J. & Barnsley, R. (1993). Streams and Tiers: The Interaction of Ability, Maturity and Training in Systems with Age-Dependent Recursive Selection. *The Journal of Human Resources*, 28(3), s. 649-659.
- Alton, A. & Massey, A. (1998). Date of birth and achievement in GCSE and GCE A-level. *Educational Research*, 40(1), s. 105-109.
- Barnsley, R., Thompson, A. & Barnsley, P. (1985). Hockey success and birthdate: The relative age effect. *Canadian Association for Health, Physical Education, and Recreation*, vol 51, s. 23-28.
- Barnsley, R. (1988). *Birthdate and performance: The Relative Age Effect*. Presenterad vid: Canadian Society for the Study of Education (Windsor, Ontario, juni 1988).
- Bedard, K. & Dhuey, E. (2006). The Persistence of Early Childhood Maturity: International Evidence of Long-Run Age Effects. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(4), s. 1437-1472.
- Carlson, R. (1991). *Vägen till landslaget*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.
- Dhuey, E. & Lipscomb, S. (2010). *Disabled or Young? Relative Age and Special Education Diagnoses in Schools*. Working Paper Series.
- Ejlertsson, G. (2003). *Statistik för hälsovetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Engström, A. (1996). *Differentieringsfrågan Tur och Retur: Nivågruppering på Frammarsch*. Malmö: Institutionen för pedagogik och specialmetodik, Lärarhögskolan.
- Engström, L-M. (2007). *Idrotten Vill – en utvärdering av barn- och ungdomsidrotten*. *Riksidrottsförbundet*, FoU-rapport 2007:1.
- Eriksson, C., Gustavsson, K., Quennerstedt, M., Rudsberg, K., Öhman, M. & Öjjen, L. (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003: Idrott och hälsa*. Stockholm: Skolverket.
- Fredriksson, P. & Öckert, B. (2005). *Is Early Learning Really More Productive? The Effect of School Starting Age on School and Labor Market Performance*. IZA Discussion Paper No. 1659, July 2005.
- Fredriksson, P. & Öckert, B. (2006). *Är det bättre att börja skolan tidigare?* Institut för arbetsmarknadspolitisk utvärdering. Rapport 2006:12
- Glamser, F. & Marciani, L. (1992). The birthdate effect and college athletic participation: some comparisons. *Journal of Sport Behavior*, sept 1992, vol. 15, issue 3, s. 227-238.
- Glamser, F. & Vincent, J. (2004). The relative age effect among elite American youth soccer players. *Journal of Sport Behavior*, 2004, vol. 27 issue 1, s. 31-38.

- Hassmén, N. & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Kawaguchi, D. (2006). The Effect of Age at School Entry on Education and Income. *Economic and Social Research Institute, Tokyo, Japan, ESRI Discussion Paper Series No. 162*.
- Musch, J. & Hay, R. (1999). The Relative Age Effect in Soccer: Cross-Cultural Evidence for a Systematic Distribution Against Children Born Late in the Competition Year. *Sociology of Sport Journal*, 1999, vol 16, issue 1, s. 54-64.
- O'Donoghue, P. (2009). Relative Age in Elite Tennis. *Studies in Physical Culture & Tourism*, 2009, vol 16, issue 4, s. 379-388.
- Peterson, T. (2004). *Selektions- och rangordningslogiker inom svensk ungdomsfotboll*. www.idrottsforum.org 2004-08-31.
- Redelius, K. (2007). Betygsättning i idrott och hälsa – en didaktisk utmaning med pedagogiska konsekvenser. I: *Idrottsdidaktiska utmaningar*, red. H, Larsson & J, Meckbach. Stockholm: Liber, s. 217-232.
- Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1968). Pygmalion in the classroom. *The Urban Review*, Vol. 3, No. 1, s. 16-20.
- Sharp, C. (1995). What's age got to do with it? A study of patterns of school entry and the impact of season of birth on school attainment. *Educational research*, Vol. 37, No. 3, s. 251-265.
- Skollagen* (2010). Svensk Författningssamling 2010:800.
- Skolverket. (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Skolverket.
- Sprietsma, M. (2010). Effect of relative age in the first grade of primary school on long-term scholastic results: international comparative evidence using PISA 2003. *Education Economics*, Vol. 18, No. 1, March 2010, s. 1-32.
- Svensson, A. (1993). *Har åldern någon betydelse? Skolanpassning och skolframgång bland elever födda i början respektive slutet av året*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, Rapport nr 1993:04.
- Thompson, A., Barnsley, R. & Stebelsky, G. (1991). Born to Play Ball: The Relative Age Effect and Major League Baseball. *Sociology of Sport Journal*, 1991, vol 8, issue 2, s. 146-151.
- Thompson, A., Barnsley, R. & Battle, J. (2004). The relative age effect and the development of self-esteem. *Educational Research*, Vol. 46, No. 3, s. 313-320.
- Wallby, K., Carlsson, S. & Nyström, P. (2001). *Elevgrupperingar – en kunskapsöversikt med fokus på matematikundervisning*. Stockholm: Skolverket.

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Syftet med denna studie var att undersöka om det kvarstår någon relativ ålderseffekt mellan elever i årskurs 3 på gymnasieskolan i ämnet idrott och hälsa, samt att söka ett samband och se om idrottsaktiviteter på fritiden har någon inverkan. Frågeställningarna som besvarade syftet var som följer: Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av vilken tid på året de är födda? Hur ser eventuella skillnader ut mellan elevers betyg i idrott och hälsa beroende av idrottsaktivitet på fritiden? Finns det något samband mellan elevernas födelsetid på året, idrottsaktivitet på fritiden och betyg i idrott och hälsa?

Vilka sökord har du använt?

Här skriver du vilka sökord/ämnesord du har använt, både de svenska och engelska.
Age, age differences, age effect, relative age effect, physical education
Relativ ålderseffekt, betyg, idrott och hälsa, idrott

Var har du sökt?

Bibliotekskataloger: GIH:s bibliotekskatalog, www.bibliotek.se, Libris.
Databaser: ERIC, PubMed, CSA
Sökmotorer: Google webbsearch, Google Scholar
Övriga: Skolverkets hemsida, Riksidrottsförbundets hemsida samt SvenskFörfattningssamling.

Sökningar som gav relevant resultat

Google Scholar: "Relative age effect", "Relativ ålderseffekt",

Kommentarer

Vid sökning på Google kom jag i kontakt med www.socialproblemindex.ualberta.ca/Relage.htm där ett flertal artiklar presenteras, men även länkar till fulltext.
Artiklar, andra rapporter och arbeten har även gett uppslag till intressant litteratur.
Vid sökning på google kom jag redan tidigt i kontakt med relevant artiklar och det har genomförts mycket forskning inom detta område. Dessa artiklar gav i sin tur uppslag till nya osv...

Bilaga 2

Frågeformulär

Enkätundersökning

Hej!

Jag heter Daniel Sjörs och studerar till idrotts- och specialidrottslärare på GIH (Gymnastik- och Idrottshögskolan) i Stockholm. Just nu genomför vi ett examensarbete där jag undersöker betygsättning av gymnasieelever i ämnet idrott och hälsa.

Forskning har visat att inom idrotter premieras generellt barn och ungdomar som är födda tidigt på året före sina kamrater som är födda sent på året. Detta pga att de som är födda tidigt, och därför äldre, har utvecklats mer fysiskt och psykiskt. Detta visar sig även vara ett fenomen i grundskolan där de som är födda tidigt på året får högre betyg än sina klasskamrater som är födda sent på året. Speciellt är detta utbrett i ämnet idrott och hälsa. Vidare visar det sig att skillnaden i betyg verkar avta med stigande ålder, då den fysiska mognaden avtar och de yngre växer ikapp de äldre.

Jag vill därför undersöka om det på gymnasienivå fortfarande kan skönjas något liknande mönster, eller om ålderskillnaden har jämnats ut samt se hur idrottsaktiviteter på fritiden kan ha en påverkan på betyget i idrott och hälsa.

Tre gymnasieskolor har valts ut och er skola är en av dem. Enkäten är naturligtvis helt frivillig och behandlas helt anonymt. Det är endast jag personligen som läser och behandlar de uppgifter ni ger i enkäten. Efter att examensarbetet är färdigställt kommer alla enkäter att förstöras.

Nu vill jag gärna ha din hjälp och är väldigt tacksam för att du tar dig tid att besvara följande frågor för att jag ska kunna genomföra mitt examensarbete.

Tack på förhand och vänligen besvara frågorna så uppriktigt och noggrant som möjligt!

Daniel Sjörs, xxx@stud.gih.se

BAKGRUNDSFRÅGOR

1. Jag är: Man Kvinna
2. Vilket år är du född? 19.....
3. Ringa in den månad på året du är född i:
Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni
Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
4. Vilken stad eller ort bor du i? .....
5. Vilken skola går du på? .....
6. Vilket gymnasieprogram läser du? .....

BETYG I IDROTT OCH HÄLSA

7. Om du läst/läser någon av nedanstående kurser ringa in senaste betyget:
Idrott och hälsa A:	IG	G	VG	MVG
Idrott och hälsa B:	IG	G	VG	MVG
8. Var du med i idrottsförening eller -klubb när du var yngre? Ja Nej
- Om ja, vilken/vilka idrotter? .....
- Jag var aktiv när jag var: (ringa in vilka åldrar du var aktiv, kan alltså vara alla)
- <6år   7år   8år   9år   10år   11år   12år   13år   14år   >15år
9. Deltar du i fysiska aktiviteter på din fritid idag? Ja Nej
- Om ja, vad utövar du? .....
- Hur ofta?   .....ggr/år   .....ggr/månad   .....ggr/vecka
10. Är du med i någon idrottsförening eller idrottsklubb idag? Ja Nej
- Om ja, vilken idrott utövar du oftast? .....
11. Jag deltar i fysiska aktiviteter på min fritid för att:
Instämmer:	Helt	Nästan	Lite	Inte alls
Elitsatsning:	☐	☐	☐	☐
Motion/må bra:	☐	☐	☐	☐
Annat:	☐	☐	☐	☐

Bilaga 3

Korrelationsberäkningar i SPSS

Korrelationsanalys mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa A.

Korrelationer			Kvartal	Betyg
Spearman's rho	Kvartal	Korrelationskoefficient	1,000	-,413
		Sig. (2-tailed)		,000
		N	109	109
	Betyg	Korrelationskoefficient	-,413	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	
		N	109	109

Korrelationsanalys av lagidrott mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa A.

Korrelationer

			Kvartal	Betyg
Spearman's rho	Kvartal	Korrelationskoefficient	1,000	-,129
		Sig. (2-tailed)		,646
		N	15	15
	Betyg	Korrelationskoefficient	-,129	1,000
		Sig. (2-tailed)	,646	
		N	15	15

Korrelationsanalys av individuell idrott mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa A.

Korrelationer

			Kvartal	Betyg
Spearman's rho	Kvartal	Korrelationskoefficient	1,000	-,471
		Sig. (2-tailed)		,056
		N	17	17
	Betyg	Korrelationskoefficient	-,471	1,000
		Sig. (2-tailed)	,056	
		N	17	17

Korrelationsanalys av aktiv fritid mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa A.

Korrelationer

			Kvartal	Betyg
Spearman's rho	Kvartal	Korrelationskoefficient	1,000	-,409**
		Sig. (2-tailed)		,003
		N	50	50
	Betyg	Korrelationskoefficient	-,409**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,003	
		N	50	50

** Korrelationen är signifikant på 0,01 nivå (2-tailed).

Korrelationsanalys av ej aktiv mellan födelsekvartal och betyg i idrott och hälsa A.

Korrelationer

			Kvartal	Betyg
Spearman's rho	Kvartal	Korrelationskoefficient	1,000	-,422*
		Sig. (2-tailed)		,028
		N	27	27
	Betyg	Korrelationskoefficient	-,422*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,028	
		N	27	27

* Korrelationen är signifikant på 0,05 nivå (2-tailed).